

Grön flagg

En resa mot en hållbar utveckling i förskolan

Green flag

A journey towards sustainable development in pre-school

Frida Johansson Roos

Fakultet för hälsa, natur och teknikvetenskap

Biologi

15 hp

Handledare: Crister Albinsson

Examinator: Karin Thörne

2014-01-23

Abstract

This study aim to find out how preschool works with Green flag and if there are similarities and differences in approach between different preschools. Five teachers from different pre-schools interviewed and observations were made in two of the pre-schools.

The result showed that teachers' practices were in accordance with the organization Green Flagg's goals with the theme and sub-goals. Preschool work went well and the teachers experienced Green flag as a positive environmental education program. All teachers agreed that sustainable development is an important topic to work with preschool, because a healthy and sustainable approach is seen as important in today's society. Children are our future and they are the ones who can make a significant contribution and difference. Children's participation and teachers' views on children's learning is seen as fundamental building blocks of the work. The study also showed differences between the pre-schools according time spent on Green flag, witch between the pre-schools.

Keywords: Environment, Green flag, pre-school, sustainable

Sammanfattning

Den här studiens syfte är att undersöka hur förskolan arbetar med Grön flagg och om det finns likheter och skillnader med arbetssättet mellan olika förskolor. Fem pedagoger från olika förskolor intervjuades och observationer genomfördes i två av förskolorna.

Resultatet som framgick var att pedagogernas arbetssätt var i enlighet med organisationen Grön flaggs uppsatta mål med teman och delmål. Förskolornas arbete fungerade bra och pedagogerna upplevde Grön flagg som ett positivt miljöutbildningsprogram. Samtliga pedagoger var överens om att hållbar utveckling är ett viktigt ämne att arbeta med i förskolan eftersom ett sunt hållbart förhållningssätt ligger i tiden. Barnen är vår framtid och det är de som kan göra en betydande insats och skillnad. Barns delaktighet och pedagogernas syn på barns lärande ses som grundläggande byggstenar i arbetet. Det framgick även skillnader mellan förskolorna i studien, då tiden som läggs ner på Grön flagg varierade.

Nyckelord: Förskola, Grön flagg, hållbar utveckling, miljö

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Hållbar utveckling	1
1.2 Håll Sverige rent.....	2
1.3 Grön flagg.....	2
1.5 Syfte och frågeställningar	3
2. Metod	4
2.1 Urval.....	4
2.2 Datainsamlingsmetoder	5
2.3 Procedur.....	5
2.4 Databearbetning.....	5
3. Resultat	7
3.1 Hur arbetar förskolan med Grön flagg?.....	7
3.2 Vilka skillnader och likheter finns det mellan förskolornas arbetssätt med Grön flagg?	8
3.2.1 Likheter.....	8
3.2.2 Olikheter	9
3.3 Resultatsammanfattning	10
4. Diskussion	11
4.1 Metoddiskussion.....	11
4.2 Resultatdiskussion	11
4.3 Fortsatt forskning.....	12
Referenser.....	14
Bilaga 1.....	15
Bilaga 2.....	16
Bilaga 3.....	17

1. Inledning

Det talas mycket om hur vi människor hanterar miljön på ett ohållbart sätt och till följd av detta ökar klimatförändringar enligt Världs naturfonden (2013). Det är av stor vikt att vi arbetar tillsammans för en bättre framtid och tar ett gemensamt ansvar för vår miljö som bidrar till den fortsatta utvecklingen. I förskolan är det grundläggande att pedagogerna arbetar tillsammans med barnen för att värna om miljön och kan erbjuda en progression och kontinuitet i barnens lärande och utveckling menar Herrlin, Frank och Ackesjö (2012). Likaså beskriver Herrlin m.fl. (2012) att i tidiga år, långt före den obligatoriska skolåldern börjar barn att lära sig. I förskolan grundläggs mycket av lärandet och det är de yngre barnen som kan sätta spår i den framtida hållbara utvecklingen och det är pedagogerna som lägger grunden för deras lärande. I Läroplanen (Skolverket, 2010) står det att förskolan ska främja alla barns utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Människor, natur och samhälle påverkar varandra och de olika kretslopp som finns. Om vi förstår sambanden kan vi lättare se på vilket sätt vi kan bidra till en förbättrad miljö och ett bra förhållningssätt. I Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) står det:

Förskolan ska lägga stor vikt vid miljö och naturvårdsfrågor. Ett ekologiskt förhållningssätt och en positiv framtidstro ska prägla förskolans verksamhet. Förskolan ska medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstå sin delaktighet i naturens kretslopp. Verksamheten ska hjälpa barnen att förstå hur vardagsliv och arbete kan utformas så att de bidrar till en bättre miljö både i nutid och i framtid (Skolverket, 2010, s 7).

Förskolan har som uppdrag att låta barnen se samband och sina egna förhållningssätt som kan påverka miljön. Ett sätt att arbeta för att värna om miljön är att vara med i Grön flagg. Denna undersökning handlar om förskolans arbete mot ett hållbart förhållningssätt genom arbetet med Grön flagg. Att granska hur förskolan arbetar med grön flagg ser jag som en intressant och viktig fråga eftersom det påverkar barnens synsätt av hållbar utveckling. Det finns mycket forskning kring hållbar utveckling, dock inte lika mycket som riktar sig mot förskolan, ännu mindre finns det forskning kring arbetet med Grön flagg. Öhman & Östman (Olsson, 2011) menar att hållbar utveckling har funnits i skolan men inte varit så aktuellt tidigare som det är i dagens samhälle. De talar om två olika undervisningsmetoder som finns i skolan, faktabaserad miljöundervisning och normerande miljöundervisning. Med faktabaserad miljöundervisning menas att få ut informationen till eleverna om den aktuella problematiken kring miljön. Normerande miljöundervisning betyder att få eleverna att kunna se till sig själva och hur de kan påverka arbetet mot en bättre miljö. Hasslöf (2009) skriver att FN deklarerat att mellan år 2005 och år 2014 är en dekad om lärande för hållbar utveckling. Vi lever i ett decennium där det är en hög prioritet för den fortsatta utveckling av miljöarbetet som pågår runt om i världen. Det säger oss ganska mycket om hur vi måste ändra vårt sätt att hantera jorden. Hasslöf, (2009) skriver att det inte är naturen som kan ändra på sig utan det är vi som ska ändra på vårt beteende för en fortsatt hållbar utveckling.

1.1 Hållbar utveckling

Allt som vi gör med våra resurser har en effekt på miljön av olika skäl. Vi producerar och konsumerar mer än vad jorden klarar av och på så vis försummar vi jorden enligt Världsnaturfonden (2013). Beroende på hur mycket vi konsumerar och producerar använder vi oss av jordens resurser och då krävs det att planeten återskapar allt det som vi använder. Med tanke på hur jordens människor utnyttjar miljön medverkar detta till en ohållbar framtid. Hållbar utveckling kan ”definieras som en utveckling som möter behovet hos nuvarande generation utan att kompromissa med möjligheten för framtida generationer att tillgodose sina behov”, enligt Förenta Nationerna citerad i Myndigheten för skolutveckling (2004, s 3). Med hållbar utveckling menar Dinwiddie, Gustavsson och Hjelmstedt (2008) att vi ska utnyttja de naturliga resurserna i samma takt som de förnyas. På så vis anger det möjligheterna att säkerställa social och ekonomisk utveckling för områden med hänsyn till miljön. Enligt Skolverket (2013) är hållbar utveckling ett gemensamt ansvar för oss människor. Myndigheten för skolutveckling (2004) skriver att vetenskap om miljö och samhällsfrågor är numera lokalt, regionalt och globalt. Vi vet även att nästkommande generation kommer att drabbas, om inte ännu värre, av miljöproblemen vi har i dag. Fabricius, Holm och Nystrand, (2011) konstaterar att jordens befolkning måste sträva efter att dela

rättvist på resurserna och på så vis inte förstöra för kommande generationer. Med detta skapas det en sund ekonomi, demokrati och rättvisa. Miljöns påverkan på jorden bidrar till klimatförändringar till följd av för stora koldioxidutsläpp och växthuseffekt (Värdsnaturfonden, 2013). När det blir för mycket koldioxid i atmosfären ökar växthuseffekten och det medför att jordens temperatur ökar. Forskare menar att jordens temperatur fram till år 2100 kommer att stiga mellan 1-5 grader enligt Fabricius m.fl. (2011). Hur vi ser på miljöproblemet är olika. Ett synsätt enligt FNs millenniedeklaration är att vi måste få de elementära mänskliga behoven tillfredställda hos alla jordens människor utan att skada atmosfären, vattnets kretslopp, jord eller den biologiska mångfalden skriver Värdsnaturfonden (2013). Det är av stor vikt att vi gör någonting åt världens miljöproblem och aldrig tidigare har världens länder varit så beroende av att hjälpa varandra som idag. Dinwiddie, m.fl. (2008) skriver att alla länder måste satsa på en hållbar utveckling och få bort det konsumtionssamhälle vi har idag som förbrukar jordens resurser. Medan de rika länderna ska ändra sin konsumtion och förorena mindre måste de fattiga länderna låta bli att följa de rika ländernas utvecklingsmodell.

Enligt Världs naturfonden (2013) kan hållbar utveckling ses ur tre olika aspekter, den ekologiska, den sociala och den ekonomiska. Dessa tre aspekter fungerar som olika system, som har ett samband med varandra och som förklaras i förhållande till varandra. Enligt Skolverket (2013) finns det uppdrag inom förskolan och skolan att bidra till en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling. Vidare skrivs det att uppdraget finns i de nationella styrdokumenterna som i skollagen, läroplaner och kursplaner. Myndigheten för skolutveckling (2004) skriver att hållbar utveckling handlar om frågor som rör mänskliga rättigheter, moral, demokrati, jämställdhet, delaktighet, etnicitet, makt och vår relation till naturen. Därmed förankrar dessa tre system innehållet som rör hållbar utveckling. Arbetet mot en hållbar utveckling förutsätter en resursinsats från enskilda människor, organisationer och företag att tillsammans bidra för att processen ska bli påtaglig (Persson & Persson, 2011).

1.2 Håll Sverige rent

Stiftelsen Håll Sverige rent (2013) arbetar för att minska nedskräpningen, öka återvinning och att främja individens och organisationernas miljöansvar. Stiftelsen är ideell och grundades 1983 av Naturvårdsverket och Returpack. Visionen enligt Håll Sverige rent är ett skräpfrött Sverige och det ses som en av grunderna till ett hållbart samhälle. Återvinning ses som en viktig del i miljöarbetet eftersom soporna innehåller gift och om dessa blandas blir konsekvenserna påtagliga. Därmed är det viktigt att sopor och avfall sorteras eftersom 90 % av det som slängs kan återanvändas menar Fabricius m.fl. (2011). Anledningen till att stiftelsen Håll Sverige rent (Håll Sverige rent, 2013) skapades är att nedskräpning är ett stort problem som skadar miljön och kostar pengar. Via nedskräpning sprids onaturliga ämnen som i sin tur kan skada miljö och djurliv. Vi lever i ett konsumtionssamhälle där vi förbrukar ofantliga mängder material. Håll Sverige rent genomför kontinuerligt undersökningar och skriver rapporter angående skräpmätningar, både på land och i marin miljö. Håll Sverige rent menar att frågan om nedskräpning är en bra pedagogisk utgångspunkt att tas vidare till barnen. Det handlar om att ta ansvar och det är individen som kan göra en betydande insats.

1.3 Grön flagg

Grön flagg grundades av stiftelsen Håll Sverige rent år 1996. Grön flagg är en del utav Eco-Schools som drivs av Foundation for Environment Education. Denna verksamhet skapades 1981 och är ett internationellt samarbetsorgan för miljöorganisationer enligt Håll Sverige rent (2013). Grön flagg är ett miljöutbildningsprogram och riktar sig till förskolor, låg-, mellan- och högstudier samt gymnasieskolor och även högskolor med lärarutbildning. De förskolor och skolor som blir medlemmar och arbetar mot de mål som finns uppsatta bevisar att verksamheterna prioriterar ett miljöarbete och ett arbete för en hållbar utveckling skriver Persson & Persson (2011). Grön flagg är ett verktyg för att arbeta mot hållbar utveckling och tillsammans med alla medlemmar bidrar det till det största nätverket inom hållbar utveckling i Sverige för förskolor och skolor. I Sverige finns det över 2500 skolor och förskolor som ingår i arbetet med Grön flagg. Ca 80 % av Sveriges kommuner deltar i arbetet. Utöver Sverige deltar över 50 länder i hela världen som deltar i Eco-Schools enligt Håll Sverige rent (2013). Enligt Årlemalm-Hagsér (2013) finns det 10 333 förskolor och av dessa är det 1500 som innehar Grön flagg-certifikat.

Att teckna ett medlemskap i Grön flagg är gratis men det finns vissa kriterier som ska uppfyllas innan det kan tecknas. Beroende på om det är en förskola eller skola finns det olika kriterier samt olika läroplanmål att uppfylla och arbetet ska anpassas beroende på barnens ålder (Håll Sverige rent 2013). Det första kriteriet är att förskolan eller skolan ska utse en politiker som anknyts till verksamheten. Syftet med att ha en politiker knuten till arbetet är för att få perspektiv hur andra verksamheter arbetar kring Grön flagg. Efter att en kontaktpolitiker utsetts kan en ansökningsprocess starta. En ansökan skickas in till Håll Sverige rent, därefter skickas information ut till en egen internetsida samt inloggningsuppgifter. På denna sida sköts uppförandet av handlingsplan, mål och dokumentation. Efter att ha anmält sig är nästa kriterier att ett Grön flagg-råd utses där ansvaret vilar på flera personer, helst både elever, personal och skolledning enligt Håll Sverige rent (2013). I Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) står det att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka tankar, åsikter och därmed få möjligheter att påverka sin situation samt utveckla sin förmåga att ta ansvar för sina handlingar och för skolans miljö. Därefter ska nästa kriterie uppfyllas, att hållbara nyckeltal fylls i som visar hur det pågående arbetet artar sig i verksamheten. Nyckeltalen fylls i genom ett antal förformulerade frågor och dessa ska hjälpa verksamheten att synliggöra sitt arbetssätt mot en hållbar utveckling. Sedan nyckeltalen har fyllts i är det dags för nästa kriterie där en handlingsplan upprättas och läroplanmål ska kopplas samman med ett tema som väljs. Enligt Persson & Persson, (2011) speglas elevernas delaktighet och inflytande där inte arbetet ska styras av någon lärare. Varje år väljs ett tema som ska innehålla tre områden som verksamheten ska utveckla enligt Håll Sverige rent (2013). Det finns sex stycken förbestämda teman: Livsstil och hälsa, närmiljö, vattenresurser, klimat och energi, konsumtion och kretslopp. Dessa områden ska följas upp, dokumenteras, integreras i verksamheten och synliggöras. När arbetet kring ett tema är färdigt skickas detta in som en sammanställning tillsammans med dokumentation i form av text och foton. Arbetet granskas av Håll Sverige rent och de återkopplar innehållet. När en verksamhet blivit godkänd och påvisat sitt genomförda arbete får de ett certifikat som bevisar att de är en Grön flagg-skola enligt Håll Sverige rent (2013) kriterier. Alla skolformer som innehar Grön flagg-certifikatet får även en flagga som ska hissas upp (Persson & Persson, 2011).

Ärlemalm-Hagsér (2013) konstaterar i sin avhandling att det är en viktig uppgift förskollärarna står inför, att arbeta och vidareutveckla hållbar utveckling för barnen. Ärlemalm-Hagsér är förhoppningsfull för förskolan som aktör inför en hållbar nutid och framtid. Barn och unga är framtidens vuxna och det är de som är betydelsefulla deltagare till ett lokalt och globalt arbete. Enligt Agenda 21 ses barn som viktiga aktörer där de med rättigheter och aktivt deltagande bidrar till utveckling skriver Ärlemalm-Hagsér (2013).

Det finns en del forskning kring hållbar utveckling och hur den ska integreras i förskolan. Ärlemalm-Hagsér (2013) har undersökt i sin studie vad förskolepersonalen själva anser om begreppet hållbar utveckling och vilken inverkan den har i det dagliga arbetet. Enligt förskolepersonalen är det betydelsefullt att tänka medvetet mot ett hållbart förhållningssätt för att gynna den hållbara utvecklingen. Studien beskriver arbetet utifrån ett internationellt och nationellt perspektiv samt att den visar att barnen får utrymme och får känna delaktighet i arbetet mot hållbar utveckling. Dock är förskolepersonalen kritiska till sitt eget sätt att låta barnen få vara delaktiga i form av att diskutera, kunna påverka och att vara aktiva. Detta tros grunda sig i att lärandet för hållbar utveckling är ett ämne som är under uppbyggnad.

1.5 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att synliggöra hur olika förskolor arbetar mot hållbar utveckling med fokus på Grön flagg.

I mitt arbete kring Grön flagg, en hållbar utveckling utgår jag ifrån två frågeställningar.

1. Hur arbetar förskolan med Grön flagg?
2. Vilka skillnader och likheter finns det mellan förskolornas arbetssätt med Grön flagg?

2. Metod

2.1 Urval

På varje förskola intervjuades en pedagog, sammantaget fem pedagoger på fem olika förskolor. Alla förskolor ligger i samma kommun och samtliga innehar Grön flagg certifikat. Kommunen som valdes är medelstor med ett invånarantal på ca 50 000. Efter att ha tittat på kommunens hemsida på varje enskild förskola fann jag att en stor del av dessa var medlemmar i Grön flagg. Valet av förskolor grundar sig på att jag inte ville ha någon anknytning till förskolorna då jag vikarierat på en del och vill ha en neutral inställning till de berörda verksamheterna. Jag kontaktade fem stycken förskolechefer för de olika förskolorna, där jag inte hade någon anknytning och som var certifierade med Grön flagg. De förskolor vars chef ansåg att det var godtagbart att jag kunde genomföra intervju och observation hänvisade mig till avdelningen på den aktuella förskolan. Fyra förskolor ligger centralt inne i staden och en förskola är beläget strax utanför på landsbygden. Förskolorna hade i förväg bestämt vem som skulle intervjuas när jag frågade vem som kunde ställa upp på en intervju. De hade använt sig av s.k. snöbollsurval då metoden tyder på att det inte är ett slumpmässigt urval (SBU, 2013). Alla intervjupersonerna var alltså engagerade i Grön flagg arbetet. De som deltagit i intervjun var alla kvinnor i åldern 25-61 år och utbildade förskollärare. Eftersom åldern varierade på intervjupersonerna betyder det att erfarenheterna varierade och det kan ge ett bredare perspektiv på ämnet.

Första intervjupersonen är kvinna som är 32 år. Hon är utbildad förskollärare, har arbetat som det i 2 år och varit verksam på samma förskola. Arbetar på syskonavdelning 1-5 år. Förskolan teckna medlemskap i Grön flagg år 2007. Förskolan är centralt belägen i staden. Benämns i resultatdelen som pedagog A.

Andra intervjupersonen är kvinna som är 60 år. Hon är utbildad förskollärare och har arbetat som det i 12 år på två olika förskolor. Arbetar på 1-3års-avdelning. Förskolan teckna medlemskap i Grön flagg år 2004. Förskolan är centralt belägen i staden. Benämns i resultatdelen som pedagog B.

Tredje intervjupersonen är en kvinna som är 26 år och är utbildad förskollärare. Hon har arbetat som det i 1 år på samma förskola. Arbetar på 3-5års-avdelning. Förskolan teckna medlemskap i Grön flagg år 2007. Förskolan är belägen på landsbygden. Benämns i resultatdelen som pedagog C. Deltog i observation 1.

Fjärde intervjupersonen är en kvinna som är 58 år. Hon är utbildad förskollärare och har arbetat som det i 33 år på olika förskolor. Arbetar på 3-5års-avdelning. Förskolan teckna medlemskap i Grön flagg år 2005. Förskolan är centralt belägen i staden. Benämns i resultatdelen som pedagog D.

Femte intervjupersonen är en kvinna som är 41 år. Hon är utbildad förskollärare och har arbetat som det i 10 år på tre olika förskolor. Arbetar på 3-5års-avdelning. Förskolan teckna medlemskap i Grön flagg år 2003. Förskolan är centralt belägen i staden. Benämns i resultatdelen som pedagog E. Deltog i observation 2.

Som komplement till intervjuerna genomförde jag två observationer för att få ett bredare perspektiv. Vid förfrågan om intervju för de två första förskolorna efterfrågade jag även om jag kunde genomföra en observation i anslutning till Grön flagg undervisning. Anledningen till att jag valde de två första förskolorna var att de är geografiskt placerade ganska långt ifrån varandra, en på landsbygden och en i centrum. Båda observationerna skedde på 3-5års-avdelning. Under respektive observationer deltog två pedagoger, intervjuperson C och E samt en annan pedagog. I resultatdelen benämns de två observationerna som nummer 1 och 2.

2.2 Datainsamlingsmetoder

Frågorna till pedagogerna skrevs i ett separat dokument (bilaga 1). Totalt fanns det 18 frågor och till följd av den kvalitativa intervjun blev det ett antal följdfrågor till. Samtliga intervjuer med förskollärarna tog mellan 15-30 min vardera. På två av förskolorna genomförde jag observationer och dessa varade i cirka 20 min (bilaga 2).

Med kvalitativa intervjuer ges direkta frågor till respondenterna för att få reda på deras syn på undervisningen, förhållningssätt samt målsättning. Denna metod utgår ifrån att verkligheten kan uppfattas på många olika sätt som rör pedagogerna och barnens olika upplevelser och erfarenheter skriver Hedin (1996, rev 2011). Syftet med kvalitativa intervjuer är att få så uttömmande svar som möjligt menar Johansson & Svedner (2010). Genom att intervjua en mindre grupp människor finns det större möjlighet att kunna undersöka dessa djupare in i detaljer och analysera varje persons erfarenheter och kunskaper påvisar Hedin (1996, rev 2011).

Johansson & Svedner (2010) skriver att observationsmetoden troligen är den mest givande metoden i arbetet som gäller undervisningsprocessen. En del förarbete krävs för att veta vad man ska titta på i observationen och vad som ska registreras. Det krävs en planering i hur man ska gå tillväga och detta görs i en observationsmanual. Denna manual bör innehålla sådant som gör det lättare att genomföra en observation, t.ex. plats, närvarande personer, placering, tid och hjälpmedel enligt Johansson & Svedner (2010). Observationen gjordes ostrukturerad då anteckningar skedde löpande där det inte finns någon förvald struktur (Hedin, 1996, rev 2011). Under observationerna tittade jag på antal medverkande, ålder, delaktighet, intresse och aktivitet.

2.3 Procedur

Jag valde att maila de berörda förskolecheferna om en intervju och om eventuell observation kunde göras på respektive förskola. Efter att ha fått godkännande kontaktade jag de avdelningar som jag blivit hänvisad till av förskolecheferna. På förskolornas avdelningar fick jag tala med pedagoger som var engagerad i Grön flagg och kom överens om lämpliga tider för intervjuer. Jag besökte samtliga fem förskolor och kunde genomföra intervjuer och observationer. Intervjuerna har spelats in med diktafon. De inspelade intervjuerna har jag transkriberat och sedan analyserat materialet för att hitta svaren till mina frågeställningar. Alla intervjuer skedde avskilt och på lugna platser för att få en avslappnad och trygg situation. Samtliga intervjuer med förskollärare gjordes med hjälp av papper, penna och diktafon. Inför varje samtal informerade jag om diktafon och fick ett samtycke ifrån intervjupersonen till att använda mig av den. Med hjälp av en diktafon kan all fokus läggas på intervjun och intervjupersonerna.

Observationerna har gjorts ostrukturerat då löpande anteckningar har noterats. Innan observationen presenterade jag mig och berättade vad jag skulle göra. Under observationerna var jag i bakgrunden av två arbetspass kring Grön flagg. Jag antecknade med penna och papper, använde stödord och fokuserade på vad jag såg och hörde. Observationerna har utgått ifrån tre kategorier som speglar frågeställningarna. Dessa kategorier gjordes för att strukturera upp observationerna och göra det lättare att se vart fokusen skulle läggas.

Att ingå i en studie är frivilligt och de berörda personerna ska informeras om vilka villkor som gäller, syftet och på vilket sätt deras medverkan behandlas enligt informationskravet av Vetenskapsrådet (2013). Innan intervjuerna informerade jag förskollärarna muntligt att deras deltagande är frivilligt, helt konfidentiellt och att de när som helst kan ångra sin medverkan. Förskollärarna fick även skriva på ett samtycke om deltagandet. Det som sägs under intervjuerna är anonymt och enbart jag kommer att ta del av data.

2.4 Databearbetning

Intervjuerna och observationerna har jag analyserat, kategoriserat samt jämfört eventuella likheter och skillnader. Både intervjuerna och observationerna har jag valt att dela in i tre kategorier: arbetsätt,

delaktighet och barnens lärande för att få svar på den första frågeställningen. Sedan har jag jämfört dessa kategorier och tittat på likheter och skillnader i arbetet kring Grön flagg, för att besvara den andra frågeställningen. Både intervjuerna och observationerna har jag läst igenom upprepade gånger och fått en helhet i vad som framgår. De informationsrika fraserna i intervjuerna och händelseförloppen vid observationerna har plockats ur, s.k. meningsbärande enheter. De meningsbärande enheterna har varit citat under intervjuerna och händelser av kategorierna under observationerna. Efter att ha sammanställt resultatet har jag analyserat och relaterat innehållet till syfte och problemställning. Genom analysen av intervjuerna och observationerna har det framkommit hur arbetssättet sker i de olika verksamheterna samt vilka likheter och skillnader som finns.

3. Resultat

3.1 Hur arbetar förskolan med Grön flagg?

Arbetsätt

Respondenternas kunskaper om vad Grön flagg står för och hur arbetet sker är det samma som kriterierna hos Grön flagg. Samtliga respondenter tycker att hållbar utveckling i förskolan är viktigt och att det finns olika sätt att arbeta på när det gäller hållbar utveckling så som temainnehåll, skapande och aktiviteter. Arbetsättet ska baseras på barnens ålder och kunskapsnivåer. Respondenterna tycker att Grön flagg är bra att implementera i förskolan. Det bidrar till att barnens kunskap om natur och miljö stärks, som är ett av förskolans uppdrag enligt läroplanen. Samtliga respondenter betonar att förskolorna förankrar grundläggande kunskaper inom naturvetenskap och hur man värnar om naturen och dess tillgångar. Pedagog B anser att Grön flagg ska integreras i hela förskolans verksamhet där strävan efter ett aktivt miljöarbete drivs. Miljöarbetet bedrivs på så vis att barnen får tillfällen att förstå hur deras egna handlingar påverkar miljön i form av olika aktiviteter. Att arbeta aktivt med ett hållbart förhållningssätt stärker barnens förståelse och kunskaper om att värna om miljön. Dock är hållbar utveckling ett abstrakt uttryck för barnen, alltså blir det viktigt att bryta ner ordet "hållbar utveckling" till deras nivå beroende på åldern. Det är i förskolan grunderna för ett livslångt lärande sätts.

"Det är viktigt att barnen får med sig miljömedvetandet från början. Så att det inte blir någonting nytt sedan utan att de får de från start." (pedagog B)

Respondenterna är eniga om att det ska finnas ett miljøråd i Grön flagg arbetet. I miljørådet ska det finnas ett visst antal personer som är engagerade med ett huvudansvar. Dessa huvudansvariga personer delegerar vad som ska göras i verksamheten med utgångspunkten att alla har samma ansvar för att målen ska uppfyllas och dokumenteras. Miljørådet ska utforma en handlingsplan som upprätthålls i arbetets gång. I respondenternas handlingsplan står det vilket tema och delmål som verksamheten ska arbeta efter. Det ska också stå hur arbetet ska utformas, vilka läroplansmål som ska uppfyllas samt ska det finnas en tidsram, d.v.s. hur lång tid processen ska ta. Enligt respondenterna är varje tema tidsbegränsat till ca 1-1,5 år. Allt eftersom arbetet fortlöper ska dokumentation skickas in till Håll Sverige rent och följas utifrån den struktur som finns upplagt av miljørådets utformning.

På samtliga respondenters förskolor bestod arbetet med Grön flagg av ett tema och tre delmål. Temat kunde reduceras och utformas till mindre bitar med olika innehåll knutet till temat. Respondenter betonar att de olika bitarna inte ska göras för svåra, då tappar barnen intresse och engagemang. Barnen ska kunna relatera till sig själva och se miljöarbetet ur ett roligt sätt genom lek. Pedagog A betonar att de första arbetena kring Grön flagg var stora och ambitiösa men att de nu försöker plocka ner det till mindre delar. Pedagog A säger även i intervjun att det är lättare att göra Grön flagg-arbetet nu eftersom dokumentationen sköts via internet. Ingen utav förskolorna har mist sitt certifikat utan behållit det år efter år.

"En handlingsplan skrivs och i den väljs ett mål ut och sedan tre delmål och vilket sätt vi har tänkt arbeta på. Man följer det som står och de tidsramarna som finns angivna och måste följa dessa för att upprätthålla certifikatet. För att bli godkänd måste man uppfylla kraven" (pedagog E).

I båda observationerna låg fokus på bl.a. arbetsätt i Grön flaggs arbete. Under observation 1 pratade pedagogerna kring problematiken om hur långt maten färdas och vilket som var bästa transportsätt. Pedagogen skrev och ritade på en smartboard vad bra mat kunde vara och barnen fick komma med egna idéer och synpunkter. Barnen fick sedan skapa en kostcirkel där de fick klippa ut nyttig mat ifrån tidningar och klistra fast på en ritad tallrik. Både produktion och transportsträckor handlar om hållbar utveckling. I observation 2 pratade pedagogerna om is med barnen. De frös tillsammans in vatten som blev

till fast form. Syftet med denna uppgift var förståelsen av att vatten kan förekomma i flera former, flytande och fast. Observationen var i startskedet av ett vatten-tema. Pedagogerna ville att barnen skulle få kunskap om vatten och hur vi kan använda oss av det. Längre fram i temat skulle pedagogerna tillsammans med barnen ta reda på vart vattnet kommer ifrån och varför det är viktigt att vi har tillgång till det.

Delaktighet

Enligt respondenternas svar och genom observationernas iakttagelser tyder det på att barnen är delaktiga i aktiviteter och aktiva i diskussioner. Samtliga respondenter anser att delaktighet är viktigt för barnens lärande då de kan vara med och påverka samt att bevara sitt intresse. Genom att barnen är delaktiga får de lära sig att ta ansvar för sina egna handlingar. För att fånga barnens intresse var pedagogerna under observationerna lyhörda för barnens åsikter och frågeformuleringar.

Exempel: Under observation 1 frågade pedagogerna barnen om hur mat transporteras. Barnen kom med förslag som bil, lastbil, båt och tåg. Ett barn berättade att sin pappa körde lastbil, då började fler barn att prata om vad deras föräldrar arbetade med. Pedagogerna frågade då alla barn vad de skulle bli när de blev stora.

Pedagogerna lyfte snabbt fram frågor som handlade om aktiviteten och avstyrde sådant som inte var av relevans.

Exempel: Några barn började fokusera på ett yngre barn som skrek på andra sidan rummet under observation 2. Pedagogerna avstyrde barnen och frågade om de visste vad som händer med vatten som får ligga i frysen.

Barnen uppskattade aktiviteterna under observation 1 och 2 där alla fick testa och vara aktiva. Pedagog C och E menar att barnen på deras förskola får vara med och bestämma aktiviteter inom Grön flagg-temat men att pedagogerna avstyrker förslagen om det inte är inom temats ram.

Pedagogernas uppfattning om barns lärande

Att kunna synliggöra vad barnen har lärt sig och ta tillvara på deras kunskaper är en av förskolans uppgifter enligt läroplanen och det anser respondenter att de tillgodoser genom Grön flagg-arbetet. Respondenternas arbetsätt handlar mycket om att återkoppla innehållet och föra samtal med barnen. Under arbetets gång reflekterade och diskuterade respondenter kring temat och delmålens innehåll för att stärka barnens kunskaper. På så sätt inövar barnen kunskaper, genom reflektioner och diskussioner kring lärandets innebörd och ger dem mer vetskap om temats innehåll. Enligt respondenter återkopplar de till barnen vad de har gjort under dagen eller veckan under stunder när barngruppen är samlade. Då kan de ta del av varandras åsikter och tankar och ny kunskap och förståelser kan bildas enligt pedagog A.

3.2 Vilka skillnader och likheter finns det mellan förskolornas arbetsätt med Grön flagg?

3.2.1 Likheter

Arbetsätt

Att arbeta för ett miljövänligt handlande synliggör hur man blir miljövänlig för barnen och varför. Respondenter fick frågan om vilka kunskaper de har om Grön flagg och hur arbetet är utformat i verksamheten. Alla respondenter var medvetna om Grön flaggs betydelse och på vilket sätt den är utformad i verksamheterna, i arbete och ansvarsfördelning. Alla respondenter är överens om att innebörden av Grön flagg är att man arbetar miljömedvetet med särskilda teman. Samtliga respondenter betonade även att grundläggande kunskap förankras i förskolan om hur man värnar om naturen och hur dess tillgångar ska användas. En handlingsplan uppfördes i de berörda förskolorna. I handlingsplanen

ska det stå vad som ska uppnås och vilka mål som ska uppfyllas. För att få behålla Grön flagg-certifikatet måste man arbeta aktivt och upprätthålla de uppsatta kriterierna hos Grön flagg menar samtliga respondenter.

En av intervjufrågorna handlade huruvida om förskolan arbetar efter det ekologiska fotavtrycket. Svaren tydde på att samtliga respondenter tyckte att begreppet är för abstrakt och svårt att genomföra med mindre barn. Pedagog C menade att förskolan arbetar med miljömedvetenhet och på så sätt bidrar det till barnens hållbara förhållningssätt och detta är en del av innehållet för det ekologiska fotavtrycket. Förskolan arbetar efter Grön flagg-temat som innehåller aktiviteter där barnens får se till sin egen förhållningssätt för miljön. Utöver temat vill förskolan att barnen ska vara delaktiga och involverade i sitt eget handlande om vad som är bra för miljön.

Respondenterna frågades om de arbetade utefter läroplanens mål i arbetet med Grön flagg. Av svaren framgick att samtliga implementerade läroplanen i undervisningen.

”I handlingsplanen tas mål upp som man vill arbeta med och där hittas mål som passar in och som arbetas efter” (pedagog A).

Delaktighet

Respondenterna fick frågan om barnens intresse togs tillvara på vid utformningen av arbetet och svaren var lika varandra. Alla ansåg också att man försöker fånga upp barnens intresse i nuet och vidareutveckla detta.

Samtliga respondenter betonade att delaktighet från barnens sida är en betydande del i förskolans verksamhet eftersom det är deras intresse som ska ta tillvaras på. Respondenterna hade i förväg bestämt innehåll och arbetsmoment i utformningen av Grön flagg arbetet. Sedan har barnens nyfikenhet och intresse lyfts fram under arbetets gång. På så vis får barnen känna att de är delaktiga och har inflytande kring sitt lärande.

”Vi bestämmer i förväg tema med delmål och börjar arbeta med dessa. Barnens intresse styr sedan utformning och vidarearbetet” (pedagog D).

Utifrån båda observationerna fann jag att barnen var delaktiga och engagerade. Deras intressen togs tillvara på i nuet och pedagogerna kunde spinna vidare på barnens funderingar och tankar. Pedagogen förde en diskussion tillsammans med barnen där deras tankar och funderingar ställdes i centrum. Jag fann att pedagogernas engagemang för båda uppgifterna var starka och de lyckades fånga barnens intresse och vidareutveckla deras kommentarer och funderingar. Under observationerna var pedagogerna noga med att alla barnen skulle få chans att testa och göra detta själva. Under processen var pedagogerna uppmärksamma kring barnens frågor och försökte att vidareutveckla dessa och låta deras intresse styra, fast i riktning mot undervisningsförsöket.

Pedagogernas uppfattning om barns lärande

Respondenterna hade liknande synsätt kring barnens lärandeprocess och på vilket sätt de kunde se hur barnen förstått och utvecklat kunskaper. För att vidareutveckla barnens lärandeprocess är det viktigt att återkoppla för att det ska kunna bli till kunskap då det är svårt för barn att ta till sig allting.

3.2.2 Olikheter

Arbetsätt

Fyra av fem respondenter visste när förskolan hade gått med i Grön flagg. Anledningen till det avvikande svaret var att pedagogen inte arbetat på förskolan när medlemskapet tecknades. Samtliga förskolor har varit medlemmar i Grön flagg mellan 7-11 år.

Samtliga respondenter berättar att de arbetar med ett tema på förskolorna men tiden som läggs på Grön flagg i verksamheterna ser olika ut. Det varierade mellan förskolornas temainnehåll då alla fem

respondenternas arbetsplatser hade olika teman. En utav förskolorna skiljde sig ifrån de andra där respondenten betonade att de valt att ha Grön flagg som tema som utformning av hela verksamheten. Barnen får ge uttryck för allt annat ändå menar pedagog E. Barnen får upptäcka genom skapande, estetiska uttryck och i övrig verksamhetstid kunna få möjlighet att pröva på olika aktiviteter och utvecklas genom leken och lärandet.

”Vi har valt att ha Grön flagg som tema på förskolan som integrerar hela verksamheten. Det blir mycket med andra teman, så vi kör grön flagg som vårt tema rätt igenom på förskolan. Man får in sång, skapande och dans ändå” (pedagog E).

Några av respondenterna arbetar på respektive förskolor mycket med Grön flagg och försöker att upprätthålla synsättet för miljömedvetandet under hela verksamhetstiden. En förskola hade precis kommit igång med arbetet eftersom personalen inte var säkra på om förskolan skulle renoveras eller flyttas. En av respondenterna menar att de inte kunde arbeta med Grön flagg under inskolningsperioden. Enligt respondenten skulle förskolan fokusera på att komma igång med arbetet någon dag i veckan.

3.3 Resultatsammanfattning

I resultatdelen framgår det att Grön flagg är ett fungerande arbete i de berörda förskolorna. Genom intervjuer och observationer fann jag att respondenternas svar var ganska lika varandra. Delaktighet och inflytande ses som en viktig byggsten som ska genomsyra verksamheterna för att vidareutveckla och behålla barnens intresse för lärande och kunskapssökande. Alla respondenter var eniga om att barnens kunskap synliggörs med reflektioner och diskussioner där barnen får känna delaktighet och att deras kunskaper bekräftas. Samtliga respondenter antydde att hållbar utveckling är ett viktigt ämne att beröra i förskolans verksamhet, där grunden för det fortsatta lärandet sker.

Ett miljövänligt förhållningssätt synliggör för barnen hur man ska värna om miljön och stärker barnens förståelse och kunskaper kring området. Alla respondenter kunde förklara hur arbetet kring Grön flagg fungerade och är väl förankrade i dess kriterier av arbetsupplägg, dokumentation, tema och delmål. Samtliga respondenter skiljde sig åt i temaarbetets innehåll på respektive förskola. Respondenterna var överens om att temaarbeten ska brytas ner till barnens nivå för att nå deras intresse, engagemang och förståelse. Tema-arbetet kunde utövas i samlingen i form av diskussion och reflektion tillsammans med barnen. Arbetet kan även förekomma i skapande och med hjälp av undervisningsförsök för att stärka förståelsen hos barnen. Tiden som lades ner på Grön flagg-arbetet såg varierande ut på respondenternas förskolor.

4. Diskussion

Studiens syfte var att ta reda på hur fem olika förskolor arbetar mot en hållbar utveckling med Grön flagg. Med utgångspunkt ifrån två frågeställningar vill jag analysera syftet, hur förskolan arbetar med Grön flagg och om det finns likheter eller skillnader i arbetssättet. Med resultaten som framkommit har syftet med studien uppnåtts och frågeställningarna besvarats.

4.1 Metoddiskussion

Samtliga respondenter svarade på alla intervjufrågor. Intervjuerna såg olika ut trots samma frågor. Eftersom det var fem stycken pedagoger med olika erfarenheter och yrkeskompetens fanns det olika saker att gå djupare in på beroende på person. Alla intervjuade personer arbetade på förskolor i samma kommun. Hade urvalet varit bredare, att förskolor i olika kommuner hade intervjuats hade kanske resultatet sett annorlunda ut eftersom kommunerna har olika skolpolitik.

Under de kvalitativa intervjuerna använde jag mig av en diktafon. Detta är ett bra hjälpmedel inför transkribering eftersom allt som sägs hinner man inte att anteckna. Det enda negativa med hjälpmedlet är att jag uppfattar respondenterna som en aning nervösa, jag var därför extra tydlig att informationen kommer att stanna hos mig och att det enbart är till för mitt examensarbete. Valet av fem stycken kvalitativa intervjuer känns i efterhand som det räckte. Jag var orolig att antalet var för litet men eftersom syftet med kvalitativa intervjuer är att ställa öppna frågor där följdfrågor och fördjupningar kompletterar kändes det som att fem intervjuer var tillräckligt. Dock är det inte antalet som räknas utan innehållet av intervjumaterialet. Vid sammanställningen av intervjuerna valde jag att kategorisera svaren i tre områden, arbetssätt, delaktighet och synliggörandet av lärandet. Kategoriseringen gjorde det lättare för mig att kunna få svar på frågeställningarna då det blev tydligare av vilka likheter och olikheter det fanns.

Under observationerna hade jag valt att fokusera på tre saker med hjälp av löpande protokoll. Det var dock svårt att fokusera på flera saker samtidigt, då ett löpande protokoll innebär att man skriver ner så mycket som möjligt om ett visst skeende (Johansson & Svedner, 2010). I efterhand borde jag valt att enbart fokusera på en eller två skeenden, inte flera, för att få ett bättre observationsmaterial. Efter intervjuerna kändes det som att jag fick ut vad som krävdes för att få svar på frågeställningarna och kunna analysera syftet. Dock visste de berörda pedagogerna på förskolorna att jag skulle komma och genomföra observationerna. Detta kan påverka validiteten i observationsmetoden då pedagogerna kan ändra sina aktiviteter så att de ska passa in i mitt undersökningssyfte.

Under observation 1 fann jag koppling till Grön flagg-arbetet men inte i observation 2. Observation 1 bestod i att klippa ut bra mat ur tidningar. I ett långsiktigt perspektiv kan detta förknippas med Grön flagg då ett miljövänligt val av mat ger förutsättningar till en hållbar utveckling i form av produktion och transportsträckor. Under observation 2 frystes vatten in och skulle bli till is. Detta var enligt pedagogerna en uppstart av ”tema vatten” där barnen skulle få bekanta sig med vattnet och dess former. Enligt pedagogerna skulle Hållbar utveckling involveras längre fram i tema-arbetet.

4.2 Resultatdiskussion

Förskolan ska enligt läroplanen (Lpfö98) lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor (Skolverket, 2010). Verksamheten ska präglas av ett ekologiskt förhållningssätt där barnen ska förstå sin del i naturens kretslopp. Verksamheten ska innehålla en positiv syn på hållbar utveckling och bidra till barnens förståelse för hur de själva kan bidra till en bättre miljö. Arbetssätten var lika varandra och väl förankrade i Grön flaggs kriterier. Pedagoger i förskolor är medvetna om vad som står i läroplanen och vad förskolan ska sträva efter. I min undersökning finner jag att alla respondenter har kunskap om hur verksamheterna ska bringa denna kunskap till barnen i Grön flagg-arbetet. Dock såg tiden olika ut på de berörda förskolorna. Det som framgick av mina svar tydde på att två av förskolorna inte hade arbetat lika aktivt som de andra, trots att kunskaperna tycks finnas. Enligt Håll Sverige rent, (2013) är Grön flagg-temat tidsbegränsat och under denna tid ska handlingsplanen följas och de uppsatta mål som finns. Även om pedagogerna har kunskap om arbetet kring hållbar utveckling kan en förskola lägga mindre vikt vid Grön flagg än vad andra gör p.g.a. förskolans ramar och vad förskolan har som profil.

I förskolan ska barnen känna delaktighet och ha inflytande säger läroplanen (Lpfö98). Om barnen får vara med och forma verksamheten efter sina intressen och erfarenheter skapas en rolig och lärorik vistelse på förskolan. Respondenterna ansåg att barnen ska få känna delaktighet och inflytande i verksamheten. Intresse och engagemang växer hos barnen när de blir bekräftade och lyhörda. Persson & Persson (2011) beskriver att barnens delaktighet ska beaktas där inte pedagogen ska styra hela arbetet. Lärandet sker i sociala situationer där barnen i förskolan kan betrakta varandra genom det sociala samspelet menar Björneloo (2004). För att synliggöra lärandet beskrev respondenterna att de förde diskussioner och barnen fick delta i olika undervisningsförsök. Björneloo (2004) skriver att det har noterats i många studier att hållbar utveckling handlar om att bilda sig en egen uppfattning och ta ställning till alternativen som vi ställs inför. I min studie ansåg samtliga respondenter att de arbetade med diskussioner och undervisningsförsök tillsammans med barnen på förskolorna. Barn behöver bli utmanade i sitt tänkande för att kunna reflektera om vad som sker. Likaså behöver barn få utlopp för sina sinnen genom att få testa och därmed bilda sig sin egen uppfattning.

Undervisningen ska anpassas till varje individ enligt läroplanen (Skolverket, 2010). I Ärlemalm-Hagsérs (2013) studie visade det sig att barnen var aktivt engagerade i miljöarbetet som fanns på berörda förskolor där en tydlig dialog mellan pedagog och barn fanns. Dock var förskolepersonalen kritiska till sitt eget förhållningssätt i hur de lät barnen delta och visa delaktighet i diskussioner och att kunna påverka. I mitt arbete var inte respondenternas svar likartat med det svar som framgick av Ärlemalm-Hagsérs (2013) studie. Samtliga respondenter i mina intervjuer antydde att delaktighet är en betydande och viktig del i förskolans verksamhet där deras intresse ska tas tillvara på. Respondenterna i min studie svarade under intervjuerna att de har ett förbestämt innehåll och arbetsmoment i ett temaarbete. Sedan lyfts barnens nyfikenhet fram under arbetets gång där fokus låg på att fånga barnen i nuet. Respondenterna möter barnens frågor och väcker på så sätt intresset hos dem eftersom de blir hörda och besvarade. Barn har ett behov att få direkt stimulering av bekräftelse, även att alla får vara med och vara engagerade skapar en lust till att vilja fortsätta lära. Under observationerna kunde jag se ett tydligt deltagande där engagemang och delaktighet togs tillvara av pedagogerna. Liksom Ärlemalm-Hagsér (2013) menar handlar det om att förskolepersonalen måste bli kritiska till vad de själva gör och varför. En anledning till att mina intervjuer inte stämde överens med Ärlemalm-Hagsérs studie kan vara att jag inte observerade alla respondenters verksamheter i likhet med henne och att jag som nybörjare inte har samma grunder i mitt kunnande om forskningsprocesser.

Världsnaturfonden (2013) beskriver hållbar utveckling utifrån tre aspekter, den ekologiska, den sociala och den ekonomiska. Dessa tre aspekter ska beaktas för att vi ska uppnå ett miljövänligt förhållningssätt. Med utgångspunkt i intervjuerna och observationerna framgick det av respondenterna att deras arbete mot en hållbar utveckling med Grön flagg involverade en av dessa aspekter. I förskolan är det av vikt att bidra till grundläggande kunskaper inom alla tre aspekter då jag inte fann någon direkt koppling till de sociala och ekonomiska aspekterna. Alla dessa är sammankopplade och det är någonting pedagogerna kan arbeta vidare med för att uppnå en bra grund för barnens kunskaper som är en grundsten i deras lärande för livet. Det som respondenterna i studien beskrev kännetecknar den ekologiska aspekten. Aspekten involveras i verksamheterna genom att pedagogerna undervisar barnen att vara rädda och mån om naturen och dess tillgångar. Om vi konsumerar i otakt, d.v.s. att vi förbrukar mer än vad tillgångarna räcker kommer jorden i obalans. Likaså som Fabricius m.fl. (2011) skriver måste jordens befolkning ta sitt ansvar och tillsammans åstadkomma skillnader och förbättringar i vårt sätt att hantera miljöfrågor och göra detta till handlingar. Pedagogernas arbete i förskolor kring Grön flagg ska förankra kunskaper hos barnen så att de får ett miljövänligt förhållningssätt när det gäller ekologisk, socialt och ekonomiskt.

4.3 Fortsatt forskning

Hållbar utveckling är framtiden och jag tror och hoppas på att fler förskolor kommer att arbeta aktivt med att förankra detta område hos barn i tidiga åldrar genom lekens lärande. Aldrig har miljön och ett klimatsmart tänkande varit så påtagligt som nu. Det är av vikt att förskolan undervisar med utgångspunkt ett hållbart förhållningssätt för barnen på ett roligt och lustfullt sätt så att deras intresse samt

engagemang växer. Om detta arbete skulle göras om ett antal år igen kanske inte just Grön flagg finns kvar utan det har utvecklats till något större och mer preciserande inom hållbart förhållningssätt, där fler förskolor är aktiva.

Efter att ha gjort kvalitativa intervjuer och observationer i denna studie skulle det vara intressant och vända på det och få reda på vad barnens uppfattningar och intresse är kring Grön flagg-arbetet. Frågor som har väckts under arbetets gång är även hur de förskolor som inte är med i Grön flagg arbetar med hållbar utveckling. Finns det förskolor som inte behåller sitt certifikat och i så fall förekommer det likheter eller samband mellan dessa verksamheter?

Jag är övertygad om att jag kommer att ha nytta av dessa kunskaper jag funnit i denna studie och som pedagog vill jag få med mig ett hållbart förhållningssätt där fokus ligger på att förankra detta hos barnen genom lustfyllt lärande.

Referenser

- Björneloo, I. (2004). *Från raka svar till komplexa frågor. En studie om premisser för lärande för hållbar utveckling*. Göteborgs Universitet. Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Dinwiddie, A, Gustavsson, L och Hjelmstedt, M. (2008). *Världen i fokus. Miljö. Vår planets tillstånd*. Stockholm: Liber.
- Fabricius, S, Holm, F och Nystrand, A. (2011). *Spektrum. Biologi*. Stockholm: Liber.
- Forskning.se (2013). *Den nationella forskningsportalen*. URL www.forskning.se.
- Hasslöf, H. (2009). *Tankar om hållbar utveckling och lärande*. URL http://www.svshv.umu.se/utbildning/h10/6PE033/Tankar_om_HUT.pdf.
- Hedin, A. (1996, senast reviderad 2011). *En liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju*. URL <https://studentportalen.uu.se/uusp-filearea-tool/download.action?nodeld=45953&toolAttachmentId=108197>.
- Herrlin, K, Frank, E och Ackesjö, H. (2012). *Förskoleklassens didaktik. Möjligheter och utmaningar*. Stockholm: Natur & kultur.
- Håll Sverige rent*. (2013). URL <http://www.hsr.se/skola-och-forskola>.
- Johansson, B och Svedner, P-O. (2010). *Examensarbete för lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB.
- Myndigheten för skolutveckling (2004). *Hållbar utveckling i praktiken- Så gjorde vi på vår skola*, Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Olsson, A. (2011). *Hållbar utveckling. En studie kring pedagogernas föreställningar och arbetssätt i förskolan*. Examensarbete inom lärarutbildningen. Göteborgs Universitet, Sociologiska institutionen, Göteborg.
- Persson, C och Persson, T. (2011). *Hållbar utveckling. Människa, miljö och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98. [reviderad 2010]*. (2010). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2013). *Hållbar utveckling*. URL <http://skolverket.se/skolutveckling/miljo-och-halsa/hallbar-utveckling>.
- SBU (2013) *Utvärdering av metoder i hälso-och sjukvården. En handbok*. Version 2013-05-16 Stockholm: Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU). Hämtad från: www.sbu.se/metodbok, den 2013-12-05
- Vetenskapsrådet (2013). *Forskningsetiska principer, inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. URL www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf.
- Värdsnaturfonden, WWF (2013). *Hållbar utveckling och lärande- inspirationsskrift för universitetslärare*. URL www.wwf.se.
- Ärlemalm-Hagsér, E. (2013). *Engagerade i världens bästa? Lärandet för hållbarhet i förskolan*. Avhandling. Göteborgs Universitet. Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Göteborg.

Bilaga 1

Intervjufrågor till pedagog

1. Ålder
2. Utbildning
3. Tycker du att det är viktigt att synliggöra hållbar utveckling för barnen?
4. När fick ni Grön flagg?
5. Vad innebär Grön flagg?
6. Finns det någon av pedagogerna som håller i arbetet eller är alla lika mycket delaktiga?
7. Vilka kriterier för att få Grön flagg var ni tvungna att uppfylla?
8. Hur arbetar ni med Grön flagg?
9. Vad har ni för tema på förskolan?
10. Har ni någon avslutning av ett eventuellt tema?
11. Vad tycker ni är viktigt att barnen tar med sig i arbetet och varför?
12. Hur integrerar ni Grön flagg i undervisningen?
13. Hur mycket tid läggs det i veckan på arbetet för Grön flagg, mot en hållbar utveckling?
14. Vad gör ni för att upprätthålla Grön flagg-certifikatet?
15. Får barnen utrymme för delaktighet och inflytande?
16. Hur vet ni att barnen har förstått och lärt sig av undervisningen?
17. Arbetar ni med förskolans och barnens ekologiska fotavtryck?
18. Hur kopplar ni arbetet för hållbar utveckling mot läroplanen?

Bilaga 2

Observationsmanual

I mina två observationer vill jag titta på likheter och skillnader i arbetet kring Grön flagg. Observationen gjordes på ett ostrukturerat sätt med löpande anteckningar. Som fokus valde jag att titta på följande tre aspekter.

- Vad gör förskolläraren tillsammans med barnen i arbetet för Grön flagg?
- Är barnen delaktiga?
- Hur synliggör pedagogerna lärandet hos barnen?

Bilaga 3

Samtycke-brev

Hej!

Mitt namn är Frida Johansson Roos och jag studerar vid Karlstad Universitet till förskollärare med inriktning naturkunskap. Jag är inne på min sista termin och gör därmed mitt examensarbete. Jag har valt att fokusera på hållbar utveckling och arbetet kring Grön flagg.

Jag skulle vilja genomföra en intervju/observation, detta är frivilligt och ni kan när som helst ångra er medverkan. Intervjun är kvalitativ och innehåller ett antal frågor som jag kommer att ställa. Under intervjun kommer en diktafon att användas. Observationen kommer att genomföras i anslutning till Grön flagg arbete i verksamheten då anteckningar sker. Intervjun/observationen kommer att ingå i en studie och svaren blir helt anonyma. Ingenting av det som jag frågar/observerar kommer att gå vidare utan det är enbart till för mitt examensarbete.

Härmed godkänner jag mitt deltagande.

Underskrift: _____

Har ni frågor får ni gärna kontakta mig:

Frida Johansson Roos

Mobil: xxxxxxxxxxxx

Mail: xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Med vänliga Hälsningar Frida